

БОЛОВСРОЛ СУДЛАЛЫН ОНОЛ ПРАКТИКИЙН АСУУДАЛ**СУРАЛЦАГЧ ТӨВТЭЙ СУРГАЛТЫН
ТЕХНОЛОГИ****Д.Цэрэнлхам**ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн Цагдаагийн
эрх зүйн тэнхимийн багш, цагдаагийн дэслэгч**Товч агуулга**

Боловсролын салбарын хувьд даяарчлагдаж буй дэлхий ертөнцөд гарч буй нийтлэг хандлага, ололтод тулгуурлан уламжлалт тогтолцоо, хандлагыг өөрчлөн шинэчлэх ажлуудыг эхлүүлээд байгаа билээ.

Энэхүү өгүүллээрээ би суралцагч “бие дааж бүтээлчээр сэтгэх”, “өөрийн хурдаар сурах”, “хэрэгтэй мэдлэг, чадварыг мэдээллийн олон эх үүсвэрээс эрж хайх”, “нээлттэй, ардчилсан байх”, “өөрийн хэрэгцээг илэрхийлэх” зэрэг олон бололцоог нээж өгдөг суралцагч төвтэй сургалтын ач холбогдлын талаар авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: Сургалтын технологи, сэдэлжүүлэлт, уламжлалт арга, шинэ загвар, хамтран зүтгэгч

Үндсэн хэсэг

Суралцагч төвтэй сургалт гэсэн ойлголтыг анх Францын нэрт соён гэгээрүүлэгч Жан Жак Руссо 1762 онд хэвлүүлсэн “Эмиль буюу хүмүүжлийн тухай” зохиолдоо хэрэглэсэн байдаг. Ш. Ичинхорлоо, Г.Долингор нар сургалтын энэ хэлбэрийг “Сурагч төвтэй сургалт бол хүүхдийн авъяас, чадавхи, хэрэгцээ, сонирхол, эрх, эрх чөлөө зэргийг эрхэмлэсэн, түүнд чөлөөтэй хөгжих боломжийг олгосон, тэр хэрэгтэй мэдлэг туршлагыг өөрөө амьдрал орчноос олж авдаг сургалтын нэг чиглэл юм” гэж тодорхойлсон байдаг.

Тэгвэл суралцагч төвтэй сургалтын технологи гэж юу вэ? Сургалтын онолын үүднээс авч үзвэл, сургалтын технологи нь зорилго, үйл явц, үр дүн гэсэн бүтэцтэй байх бөгөөд түүнийг сургалтын зорилгыг хамгийн бага хугацаанд өндөр үр дүнтэй хэрэгжүүлэх арга зүй гэж товчоор ойлгож болно. Европын орнуудад сургалтад дэвшигдсэн зорилт, түүнийг хэрэгжүүлэхэд баримтлах зүй тогтол, зарчим, зохион байгуулах хэлбэр, арга, хэрэглэлийг хэрэглэх дэс дарааллыг сургалтын технологи гэж томъёолдог ерөнхий хандлага байна.

Сургалтын технологи гэсэн ойлголт анх шинжлэх ухаан, техник, технологийн ололтыг сургалтад нэвтрүүлэхтэй уялдаж 1950-иад онд АНУ-ын сургалтын онол, практикт гарч ирсэн бөгөөд онолын үндэс нь бихеровизм юм.

Үүнийг үндэслэгчид нь Б. Скиннер, С. Пресс, Э. Торндайка нар юм. ОХУ-ын хувьд Н.Ф. Талызина, М.В. Беспалько, В.Я. Полиповский, П.У. Крейтсберг, З.И. Кальмыкова, Е.Н. Кабанова-Меллер, П.Я. Гальперин, В.М. Полонский нарын эрдэмтэн судлаачид сургалтын технологийн онол, арга зүйн асуудлуудыг судалжээ.

Дээрх эрдэмтэн судлаачид сургалтын онол, багшлах ур чадвар, техник зэрэг чиглэлүүдийг арга судлал, онол, заах аргын түвшинд судалсан байна.

Даяаршлын эрин үед сургалтыг орчин үеийн байдлаар зохион байгуулахын тулд: нэгдүгээрт, бие дааж сэтгэн бодох, хийж бүтээх чадавхтай иргэн төлөвлөх шүүлэх нийгмийн хэрэгцээг, хоёрдугаарт, суралцагчдын эрэлт хэрэгцээ, сонирхол зэргийг хамтад нь хамтад нь харгалзан үзэж, хангах шаардлагатай юм.

Орчин үеийн сургалтын үндсэн зорилго бол:

1. Суралцагчдын хүсэж байгаа, тэдэнд хэрэгцээтэй байгаа суурь мэдлэгийг эзэмшүүлэх /олгох, өгөх бус/;
2. Суралцагчдад бие дааж суралцах арга барил, чадварыг эзэмшүүлэх;
3. Суралцагчдад бие хүний эрхэм зан чанаруудыг төлөвшүүлэх /бие дааж сэтгэн бодох, шийдвэр гаргах, хариуцлага хүлээх, шударга байх/

Сургалтын зорилготой холбоотой бидний гаргаж буй гол алдаа нь дээр гурван зорилгын эхний зорилгыг биелүүлээд хоёр, гурав дахь зорилгуудыг орхигдуулдаг явдал юм.

Иймээс багш нар арга зүйгээ шинэчлэе гэвэл суралцагчдад зөвхөн мэдлэг олгох явцуу зорилгод баригдалгүй, тэдэнд бие даан суралцах арга барил, дадал төлөвшүүлэх, тэднийг бие хүн болгон төлөвшүүлэх зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн өргөн хүрээний олон янзын аргыг хэрэглэх нь зайлшгүй юмаа.

Суралцагчийг татан оролцуулах хамгийн түгээмэл, нийтлэг арга бол суралцагчийн үзэл бодлыг илэрхийлэхэд оршино¹.

Суралцагч төвтэй багшийн үүрэг:

- ✚ Суралцах нөхцөл байдлаар хангах, дэмжлэг үзүүлэх;
- ✚ Суралцагчдаар олон талт асуудлыг шийдүүлэх;
- ✚ Суралцах нөхцөлд эерэг нөлөө үзүүлэх

Ш.Ичинхорлоо суралцагч төвтэй хичээлийн технологи хэрэгжих үндсэн нөхцөл²-ийг дараах байдлаар тодорхойлсон байдаг.

- ✚ Багш суралцагчдад өөрийгөө өөрчлөх, хөгжүүлэх хэрэгцээ үүсгэх, ийм зүйл маш хэрэгтэйг ухааруулж ойлгуулах;
- ✚ Суралцагч сурч танин мэдэх үйлдлүүдийг ухамсартай, дуртай хийж гүйцэтгэх;
- ✚ Суралцагчдын амьдралын орчноос олж авсан мэдлэг туршлагад тулгуурлах;
- ✚ Тэдний хэрэгцээ сонирхолд тулгуурлах;
- ✚ Суралцагчдын сурч танин мэдэх үйл ажиллагаанд тулгуурлах гэх мэт

Харин Д. Ванчигсүрэн “Бидний судалгаа, ажиглалт туршилтаас үзвэл шавь төвтэй сургалтыг явуулах үржил шимт хөрс нь:

- ✚ Суралцагсдын бие даан ажиллах чадвар;
- ✚ Суралцагсад хоорондын болон багш суралцагсдын харилцан сургах хамтын ажиллагаа юм” гэж тодорхойлсон байна.

Багшийн шинэ загвар³: Сургалтыг суралцагч төвтэй явуулахтай холбоотойгоор багш “өөрөө бага ярьж, сурагчдаар ихийг хийж бүтээлгэх”,

¹ Елигбаева Гульжахан Жакпаровна “Студенто-ориентированное обучение: современные подходы и инструменты” Алматы., 2016 он.

² Ш.Ичинхорлоо “Сургалт” УБ., 2005 , 11 дэх тал

“суралцагчдад бие дааж суралцах арга барил эзэмшүүлэх”, “суралцагч болоод нийгмийн хэрэгцээг судалсны үндсэн дээр хичээлээ бэлдэж, явуулах”, “суралцагчдыг сэдэлжүүлэх, тэднээр эрэл хайгуул хийлгэх, багаар ажиллуулах”, “суралцагчдаар мэдлэг бүтээлгэх”, “өөрсдөөр нь мэдлэг, чадварыг нь хянуулж, үнэлүүлэх”, “суралцагчдад амжилттай суралцах таатай нөхцлийг бүрдүүлж, суралцагчдын хамтран зүтгэгч байх” гээд олон, олон зүйлд шинээр суралцаж, уламжлалт хандлагаа өөрчлөхийг цаг үе шаардаж байна.

“Уламжлалт сургалтад багшийн гол үүрэг суралцагчдад шинжлэх ухааны их мэдлэг олгох, түүнийгээ хянан шалгах явдал байсан бол орчин үед суралцагч төвтэй сургалтын үзэл санаа дэлгэрч улмаар багшийн үүрэг суралцагчид өөртөө хэрэгтэй мэдээлэл, арга туршлага өөрөө олж авахад нь туслан зөвлөх, тэдэнтэй хамтран ажиллах, тэдний сурах үйлийг чиглүүлэх явдал болж өөрчлөгдсөн⁴. Үнэхээр орчин үед сурагч мэдлэгийг зөвхөн багшаас олж авдаг уламжлалт хандлага хуучирч, тэд мэдээллийн олон төрлийн эх үүсвэрээс өөрсдөө бие даан суралцах явдал чухал боллоо. Ийм нөхцөлд багш би бүхнийг мэднэ, бусдад бүхнийг заана гэсэн хоцрогдсон сэтгэлгээнээсээ салж, харин үүний оронд өсвөр залуу үеийнхэнд хэрэгтэй мэдлэг, чадвар, туршлага олж авахад нь туслагч, сургалтын үйл ажиллагааг шинжлэх ухааны үндэслэлтэй зохион байгуулагч, чиглүүлэгч болон өөрчлөгдөх хэрэгтэй болж байна.

Уламжлалт сургалтаар яваа багш	Багшийн шинэ загвар
✓ Суралцагчаа байнга чирч явдаг;	✓ Багш, суралцагч дасан зохицон тасралтгүй хөгжигч;
✓ Мэдлэгтэй багш;	✓ Чадамжтай багш;
✓ Багш ихийг зааж сургадаг;	✓ Багш, сурагчид хамтран сурах;
✓ Элсэлт-албадмал, нэг төрлийн;	✓ Элсэлт-сонирхлоороо, олон сонголттой;
✓ Мэдлэг дамжуулдаг технологи давамгайлдаг;	✓ Мэдлэг бүтээх технологи давамгайлдаг;
✓ Нэг талын, онолд тулгуурласан боловсрол олгодог.	✓ Олон талт боловсрол олгодог;
	✓ Прагматик боловсрол.

“Суралцагч” төвтэй үнэлгээний систем: Дэлхий нийтээрээ “хүн” төвт хөгжлийн үндсийг боловсрол, эрдэм мэдлэг гэж тодорхойлох болсон өнөөгийн нөхцөлд монгол орны боловсролын тогтолцоог өөрчлөх, түүнд нийгмийн болон хувь хүний хэрэгцээ, шаардлага, үндэсний онцлог зэргийг харгалзан үзэх шаардлагатай байгаа билээ. Олон улсын их сургуулиудын жишгээс харахад “Мэдлэг бол хүч” гэж тодорхойлсон ба энэ нь хүний оюуны хэрэгцээг өдөөж, сэтгэхүйг нь төлөвшүүлэх гол хэрэгсэл бөгөөд түүнийг тодорхойлох гол элемент нь үнэлгээ юм.

³http://bataabaatar.blogspot.com/2015/01/blog-post_99.html

⁴Ш.Ичинхорлоо “Багшийн ном” УБ., 2005, 19 дэх тал

Мэдлэг олгох сургалтын үйл ажиллагааны явц дахь үнэлгээг “багш” төвтэй, “оюутан” төвтэй гэж ангилах бөгөөд тэдгээрийн үнэлгээг дараах байдлаар харьцуулсан байна.

“Багш” төвтэй үнэлгээ:	“Суралцагч” төвтэй үнэлгээ:
✓ Заах арга болон үнэлж дүгнэхийг тус тусад нь ялгаж салган үнэлдэг байна ✓ Үнэлгээ бол сургалтын явцыг хянах хэрэгсэл юм ✓ Зөв хариулт бол үнэлгээний гол түлхүүр байна ✓ Оюутан өөрийн чадлаар бусад эх сурвалжаас олж авсан мэдлэгийг үнэлдэггүй харин багш өөрийн бэлдсэн тест материалаар оюутны мэдлэгийг үнэлдэг ✓ Бие даан идэвхтэй суралцах болон багаар хэрхэн ажиллаж байгааг үнэлдэггүй байна ✓ Зөвхөн оюутан суралцах ёстой бөгөөд багшийн ярьснаар үнэлнэ.	✓ Заах арга зүйг үнэлгээтэй холбож уялдуулан үнэлдэг байна. ✓ Үнэлгээ бол сургалтын явцыг идэвхжүүлэх зөв гаргалгаа бий болгодог хэрэгсэл юм ✓ Оюутныг цааш хөгжүүлэн алдаанаас сурах боломжийг үнэлгээ бий болгоно ✓ Оюутан мэргэжлийн сэтгүүл, өгүүллэг, төсөл зэрэг бусад эх сурвалжаас өөрийн хүсэл, чадлаар олж авсан мэдлэгийг багшийн заасантай харьцуулж дүгнэхийг үнэлнэ. ✓ Хамтран багаар ажиллах, бусдаа сонсох дэмжих, бие даан ажиллах зэрэгт үнэлгээ өгнө ✓ Багш, оюутан хамтран суралцах ба багш бүгдийг мэдэх албагүй байна.

Дүгнэлт:

Уламжлалт сургалтын тогтолцооноос Суралцагч төвтэй сургалтын тогтолцоонд шилжих үйл явц нь сургалтыг явуулж буй багш түүнийг хэрхэн ойлгож ухаарсан, түүнд нийцүүлэн өөрийн үзэл бодол, хандлага, заах арга зүйгээ өөрчилж чадаж байгаа эсэхээс шууд хамаарч байна.

Сургалтын хүссэн үр дүнд оюутнуудыг хүргэхийн тулд багшийн хийх ёстой зүйл бол сургалтын үйл ажиллагаанд суралцагчийг татан оролцуулах явдал юм.

Их сургуулиудын боловсролын өөрчлөлт, шинэчлэлийг харахад “суралцагч” төвтэй үнэлгээгээр үнэлдэг болсон байна.

Өнөөгийн байдлаар манай улс боловсролын шинэчлэл хийх ажлуудыг шат дараатай хийж байгаа бөгөөд сургалтын явцад суралцагчийн эзэмшсэн мэдлэгийг “суралцагч” төвтэй үнэлгээгээр үнэлэх зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага гарч ирж байна. Ингэснээр сургалтын үйл ажиллагааны явц дахь суралцагчийн

мэдлэг, ур чадвар, чадамжийг бүрэн тодорхойлж тэдгээрийн мэдлэгийг хэмжигдэхүйц байхаар үнэлэх юм.

Суралцагчийн оролцоо /суралцагч төвтэй сургалт/ нь зөвхөн шинэ хандлагад төдийгүй боловсрол олгох хөтөлбөрт ач холбогдол өгөх үр дүнтэй хүчин зүйл юм.

Санал

- Багш бид бусдад бүхнийг заах гэдэг, өөрийгөө төгс гэж боддог хуучинсаг ойлголтоосоо салж, сургалт ба суралцагчийг цоо шинэ өнцөгөөс харж, ӨӨРИЙГӨӨ шинэ хүн болгон өөрчлөхөөс ажлаа эхлэх ёстой гэж үзэн дараах саналуудыг дэвшүүлж байна.
- Суралцагч бүр бие сэтгэл, оюун ухааны хувьд адилгүй байдаг бөгөөд бүх зүйл дээр адилхан амжилт гаргадаггүй. Тиймээс бусдаас хоцроод байгаа суралцагчид тусгайлан даалгавар өгдөг байх;
- БОД (think)---ХОСЛО (pair up)---ХУВААЛЦ (share) зарчмыг илүү баримтлах;
- Суралцагч бусад эх сурвалжаас өөрийн хүсэл, чадлаар олж авсан мэдлэгийг багшийн заасантай харьцуулж дүгнэхийг, хамтран багаар ажиллах, бусдыгаа сонсох дэмжих, бие даан ажиллах зэрэгт оч холбогдол өгч үнэлдэг байх.